

ВПЛИВ ДЕСТРУКТИВНИХ ЯВИЩ В СУСПІЛЬСТВІ НА СОЦІАЛЬНУ ТВОРЧІСТЬ ОСОБИСТОСТІ

Сердюк І.Л. (м. Запоріжжя)

Анотація

В статті розглядаються існуючі проблеми в різних сферах суспільного розвитку, дається їх аналіз, намічаються шляхи подолання кризових явищ для створення умов реалізації соціальної творчості в контексті євроінтеграції.

Ключові слова

ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО, ДЕРЖАВА, ОСОБИСТІТЬ, АКТИВНІСТЬ, ДІЯЛЬНІСТЬ, СОЦІАЛЬНА ТВОРЧІСТЬ, ЄВРОІНТЕГРАЦІЯ

Вступ

Наприкінці 20 століття з'явилися більші можливості для появи нових економічних сил, розгортання активної творчої діяльності, демократизації суспільних відносин з метою прогресивного розвитку держав.

Стабільність означає наявність можливостей для розвитку і модернізації суспільства взагалі і соціальної творчості кожного громадянина, зокрема. Та чи можемо ми сказати, що зараз світ знаходиться в умовах стабільності?

Давайте розглянемо це питання, адже воно актуальне не тільки в світовому вимірі, але й в першу чергу стосується України. Тим більше, що ми прагнемо сталого економічного розвитку як основи досягнення нової якості та стандартів життя в контексті євроінтеграції. І хоча є прихильники і опоненти такого вибору, все ж таки треба прийняти нові реалії життя, враховуючи особливості українського менталітету.

Мета статті:

– необхідно виділити проблеми, які заважають сьогодні розвиткові та реалізації соціальної творчості особистості, дослідити їх, дати аналіз, знайти шляхи розв'язання найболючіших завдань сьогодення.

Обговорення проблеми

Нове осмислення долі українського суспільства, його подальшого шляху у майбутнє стикається з проблемою євроінтеграції.

Є різні точки зору на це питання. Можливо треба ще подумати, перед тим як приймати остаточне рішення, адже зрозуміло, що вона несе з собою не тільки блага цивілізації, але й попри все і всілякі негаразди [1, 4]. Але також зрозуміло, що настав час, коли треба подолати відрив від європейських країн та зайняти належне місце серед них [2, 8].

Ставлячи той чи інший соціальний експеримент, треба враховувати, що проекти стабілізації суспільства повинні бути підтримані соціумом, збігатися з мотивацією та інтересами соціальних верств населення та умовами соціального розвитку [3,112]. Україна може наблизитися до західного типу цивілізації, не втрачаючи самобутності,

розвиваючи власні можливості [4, 88]. Не можна не погодитись з тим, що розвиватися в однаковій мірі прогресивно має і людина, і суспільство, і природа [5, 132]. Державна ідеологія має бути провідником усіх інновацій, зрушень у суспільстві [6, 302].

Чи дійсно Україні буде добре в “європейському домі”? Яка ситуація склалася на Заході? На наш погляд, треба розглянути, насамперед ті проблеми, що існують навіть у стабільних і не дуже країнах світу для того, щоб зрозуміти, на який крок ми йдемо і які наслідки будемо мати. Що саме викликає тривогу?

Транснаціональні корпорації, яких налічуються 40 тисяч, становлять конкуренцію інститутам влади, контролюючи майже половину світового промислового виробництва. Вони впливають і на економічну ситуацію, і на соціально – політичну. А отже відбувається тиск на внутрішню політику держав. В Євросоюзі закликають до відмови від національних інтересів на користь загальної зовнішньої політики. Кому це вигідно? Невже більш слабким економічно державам? Зрозуміло, що це потрібно економічно сильним державам для посилення контролю, адже країни світу не знаходяться в рівних умовах розвитку. Тож тиск з боку сильних держав буде мати місце. Хочеться вірити в те, що наміри благородні, а саме, мається на увазі збереження політичної стабільності у зовнішніх відносинах між державами. Та чи все ж таки потрібно поступатися національним? Чи не приведе це до уніфікації? Знову ж таки як відноситися до цього?

Але ж не можна не враховувати і той факт, що країни і народи взаємозалежні. До того ж світ може перетворюватись на більш складний механізм і можливо у майбутньому виникне єдиний світовий мегаполіс, хоча зараз навпаки, більше бачимо тенденцію до зростання кількості держав.

Чи сприяти процесу об'єднання, чи опиратися йому, відокремлюючись від нього, плекаючи своє, регіональне? Якщо обрати останній варіант, то як знайти міру справедливих відносин? Або як зберегти державну незалежність і в той же час реалізувати і національні і світові інтереси? Хто саме або яка організація буде і, саме головне, має право цим опікуватись? Ось безліч питань, які ще потребують розв'язання.

Маємо прийняти той факт, що державна влада стає досить слабкою внаслідок того, що важелі виробництва знаходяться в інших руках. Міжнародні організації не мають особливого впливу на негативні процеси. На реальну владу претендують або ті, хто тримає виробництво, або кримінальні угруповання під виглядом захисту та утвердження національних або релігійних догм. Адже мова йде про екстремізм, що вже є злочином. Такі нестабільні регіони є і становлять реальну загрозу. Влада кланових угруповань, тіньова економіка, привласнення державного майна також є досить великими проблемами. Як почуває

себе людина в такому світі? Та й державні інтереси не завжди співпадають з інтересами громадян, часто вступають у протиріччя, при цьому держава намагається контролювати людину в усіх сферах життя.

Отже, можемо **констатувати**: посилюється вплив глобальної інтеграції на розвиток і функції держави як суспільного інституту. Більший економічний розвиток нації надає можливість для прискорення демократичних процесів у суспільстві. Політична ж нестабільність впливає з економічної, що в свою чергу негативно впливає на соціум, створюючи деструктивну ситуацію, в якій не може здійснюватися соціальна творчість особистості на благо людства.

Розглянемо ситуацію щодо нашої держави. В Україні, як і в інших постсоціалістичних країнах політичні зміни болюче вдарили по економічній і соціальній сфері. Скоротилось виробництво, життєвий рівень значно знизився, виник розрив між рівнем доходів різних верств населення, безробіття, антагонізм націй, мовне питання, зросла смертність, психічні захворювання, поширилися такі негативні явища як: алкоголізм, наркоманія серед молоді, самогубство.

На сьогоднішньому етапі **позитивні** зрушення вже є:

1) в **економічній сфері** - ліквідовано товарний дефіцит, попит населення, але ж за рахунок підвищення цін, які, до речі, сьогодні почали зростати всупереч рівню заробітної плати більшості громадян України, навіть товари першої необхідності стали для більшості населення недосяжними. Товарна маса є, але ж знову ж таки, в основному це імпорتنі товари, чи цінності вже створені раніше. Стимулів до зростання власного виробництва держава фактично не дає.

2) в **політичній сфері** - показник демократії - наша багатопартійність. Знову ж таки, тільки окремі політичні партії мають чітку ідеологію, яка виражає реальні суспільні потреби і то досить відносно. Більшість партій існує на корпоративних інтересах. Тож про яку політичну стабільність може йти мова? Для стабілізації суспільства потрібен зв'язок між політичними інститутами і потребами соціуму. В демократичних державах партії мають довіру народу, вони визнані суспільством, їх діяльність законодавчо закріплена.

3) в **духовній сфері** – втрачений багатий науковий і освітянській потенціал, фактично немає національного ідеалу, дійсно національної еліти, спостерігається витіснення з органів управління представників інтелігенції, їх заміна колишніми господарськими керівниками або спеціалістами інженерно – технічного, сільського господарства в тих галузях, в яких повинні працювати саме представники гуманітарного профілю.

Українці не хочуть втрачати державність, а отже не чекаючи допомоги ззовні, тим більше, що нарешті зрозуміло: зацікавленими в позитивних зрушеннях є ми самі в першу чергу, то й повинні будувати власне майбутнє, маючи велику відповідальність перед нащадками, бо саме суб'єктом соціально – практичної дії є конкретна людська особа [7,

70]. Треба враховувати, що особистість створює тиск на інших людей, тому що породжує соціальне поле. Вона перетворює неорганічні умови свого буття у процес саморуку і ці протиріччя є імпульсом розвитку соціального світу [8, 59].

Спочатку визначаємо, що є рух, потім **активність** – стан самоспричинного діяння, що прискорюється і розширюється, на протилежність стану сприйняття зовнішнього діяння – пасивності [9, 16] як рису біологічних організмів, **діяльність** – форму активності, що характеризує здатність людини чи пов'язаних з нею систем бути причиною змін у бутті [10, 163], що характеризує рису соціальних організмів. Діяльність ще можна визначити як суттєву визначеність способу буття людини, здатність її вносити в дійсність зміни, опосередковані ідеальним [9, 146]. Діяльність, яка охоплює цілепокладання, самоімітацію, базується на усвідомленні сутності і смислу життя називається життєтворчістю [11, 164].

Соціальна творчість особистості - це активна соціальна діяльність, яка має за мету створення нового, зміни в різних сферах і відносинах, що надає позитивний розвиток самій людині і суспільству.

Нове нетерпиме до застарілих, консервативних традицій, що перетворюються на гальма розвитку. Воно включає відмову від традицій (але не усіх, а тільки тих, які заважають розвиватися) і боротьбу за їх усунення. Новому потрібні умови для становлення, закріплення, розвитку. Необхідний час, зусилля людей, їх діяльність для того, щоб нові форми, прийоми, методи, способи закріпились, набули стійкості [12, 23]. Існує взаємозв'язок між соціальною активністю та громадянською свідомістю. Якщо суспільство взагалі і держава зокрема виявляють повагу до інтересів людини, дають змогу зрозуміти особистості її значущість, виявляють зацікавленість її проблемами, і допомагають у їх вирішенні, якщо немає дефіциту довіри до влади, то й людина виступає як активний суб'єкт колективної соціальної творчості соціуму.

Соціальна творчість не є наслідком засвоєння і переробки зовнішньої інформації, це є процес створення нового в результаті пізнавальної активності особистості. Соціальна творчість переслідує мету прогнозування створення нового об'єкта, процесу, відносин, явища. Не обов'язково це створення нового об'єкту, це може бути його нова якість. Отже, для соціальної творчості потрібен постійний пошук, усвідомлення інформації, уява. Це дає можливість спрогнозувати форми втілення нового у майбутнє та шляхи наближення до мети.

Соціальна творчість потребує не тільки натхнення, здатності до уявлення та інтуїтивного прозріння, високого рівня розвитку почуттів, але й відповідної системи знань, інтелектуальних зусиль, досвіду, системи цінностей, визначення смислу життя, призначення, готовності до відповідального прийняття рішень, вибору. Треба прийняти до уваги той факт, що ми не знаходимось в "теплих" умовах життя, отже особливо

у період кризи в суспільстві людині необхідно мати сили чинити опір несприятливим обставинам життя, буденності, знайти той внутрішній "стрижень", який не дозволить зламатися.

Гідність людини, її цілісність, цілеспрямованість її дій, вчинків, взагалі поведінка, місце і статус, який вона планує зайняти або займає мають велике значення для формування соціальної творчості особистості. Людина повинна відчувати соціальну потребу в її діяльності, підтримку і схвалення, визнання її дій з боку держави, суспільства, а звідси душевний комфорт, радість, задоволення життям, бажання і надалі приносити користь людям і це стимулює потяг до соціальної творчості.

Джерелом, яке надає людині внутрішніх сил творити в цьому світі, на нашу думку, є духовність, що включає в себе вибір на користь добра, позитивних моральних засад, свободу як аспект пошуку особистості, як свободу дій, але в рамках законів природи і суспільства, а також самовизначення. Рівень безперервності зусиль змінюється в залежності від сприятливих чи несприятливих обставин життєдіяльності. Самооцінка вчинків приводить до вияву відповідальності, але не в усіх випадках. Людська діяльність взагалі, а соціальна творчість, зокрема, детермінована життям соціуму, звідси бачимо, що соціальна активність має місце не тільки в періоди сталого розвитку, але й і періоди нестабільності і носить риси тимчасового вибуху негативної енергії, що не завжди діє на користь самої людини чи суспільства, але ж справедливо зауважимо, що такі процеси і наслідки мають позитивні риси, тому, що змінюють оточуючий світ, або дають поштовх до подальших інновацій.

Технологічні, економічні, просвітницькі стандарти змінюються в залежності від ситуацій і люди приймають участь в створенні нових критеріїв їх існування. Процес утвердження нових форм, критеріїв можна вважати феноменом соціальної творчості особистостей. Стандарти, стереотипи виступають тут як тимчасові узагальнюючі засоби фіксації людського існування, а не догми. Звісно, що людське буття досить різноманітне, неповторне, індивідуальне і досить важко піддається систематизації. Але ж навіть подолання стереотипів і винаходження нових супроводжується новими ідеями відносно їх призначення, сенсу, взаємозв'язку, засобів виявлення, використання на даний момент.

Соціальна творчість людини повинна бути спрямована на самоактуалізацію як оптимальна діалектична єдність можливостей особистості і суспільства. У свою чергу соціальне середовище як сфера існування і реалізації потенцій особистості змінюється, перетворюється, оптимізується завдяки соціальній творчості людини і створює нові умови і можливості для її розвитку. В результаті трансформації суспільства не обов'язково виникає нова система, вона може бути та ж сама, але у новому стані або з новими якостями.

Інформованість, знання про минулий та теперішній стан соціальної системи і прогнозування на майбутнє зменшують значення випадковості – суб'єктивно неочікуваних, об'єктивно сторонніх явищ, тих, що в даних умовах може бути, а може і не бути [13, 207], але все ж таки не виключають її. Чим більший зв'язок між державою і суспільством, тим більше влада обізнана з прагненнями соціуму і має можливості для організації і спрямування прогресивного суспільного розвитку.

Інша справа, коли і можливості є і знання, але бажання немає у владних структур щось змінювати. Але це вже досить небезпечно для суспільства, та й самої влади, бо є ризик виникнення соціальних конфліктів, що можуть привести до катастрофи вже в планетарному вимірі. Коли прагнення є з боку людей і влади, то з'являється можливість подолати негативні чинники, перетворити умови таким чином, щоб вони сприяли позитивним змінам.

У зв'язку з процесом глобалізації людське суспільство опинилось перед вибором структурних змін організацій і держав. Між різними людськими спільностями від груп до державних об'єднань необхідно знайти нові аспекти відносин, адже старі пріоритети вже не завжди спрацьовують, а інколи навіть ведуть до конфліктів. Потрібні нові стандарти взаємодії з природним і соціальним світом.

Висновки

На наш погляд, можна виділити такі **шляхи подолання кризових явищ** :

1) в **економіці** – багатокладність, реальні права на власність, полегшення системи оподаткування, державна інвестиційна політика, стабілізація валютної системи, втілення нарешті в життя програми вільних економічних зон, надання більших прав регіонам при тому, що повинне бути інтенсивне державне регулювання цього процесу.

Зростання економічної могутності держави веде до демократизації суспільного розвитку, а отже до позитивних змін в політичній і соціальній сферах. Необхідно надати умови для зростання ВВП, знизити темпи інфляції, полегшити податковий тиск, надати увагу розвитку продукції машинобудування, а не проміжковим товарам. Адже тоді можна бути не тільки постачальником сировини, але й конкурувати на міжнародному ринку, встановлюючи свій пріоритет цін на продукцію власного виробництва, зміцнюючи економіку, а отже і позиції у світі.

Це все забезпечить розширення робочих місць, зростуть прибутки населення. Людина буде більш впевнена у своєму добробуті, їй не потрібно буде усі сили віддавати пошуку будь – якої роботи, незалежно від здібностей до певного виду діяльності, бажання, а лише для того, щоб вижити в умовах нестабільного рівня економіки.

2) в **політиці** - створення **громадянського суспільства** – суспільства рівноправних громадян з високим рівнем економіки, соціальної політики, культури і моралі, яке взаємодіє з державою, але не

залежить від неї. утворюючи розвинуті правові відносини заради прогресу і блага кожної людини. **Держава** ж як форма організації суспільства у вигляді установ і організацій, носій публічної влади, що здійснює управління суспільством від імені народу повинно вести політику соціального захисту і надання рівних можливостей для кожного громадянина в ім'я соціальної справедливості. Політичним партіям треба мати чіткі принципи і позиції, діяти в інтересах народу.

3) **в соціальній і духовній сфері** – формування такої національної еліти, яка може і має бажання вивести суспільство на шлях прогресу, дати правильний напрямок, підтримати найбільш активних громадян, в першу чергу молодь, в планах реалізації соціальної творчості; в органи управління ввести працівників науки, освіти, культури - фахівців в цих напрямках діяльності.

Необхідно здійснити намічені перспективи розвитку, провести нарешті реформи і створити належні умови для розвитку, реалізації соціальної творчості заради нашого майбутнього.

Зростаюча складність суспільного життя, необхідність в творчому відношенні до своєї справи, вирішення багатьох різних за змістом і формою проблем, жорстка конкуренція на ринках праці, становлення нового відношення до справи вимагають від людини більшої мобільності, напруження сил і прояву внутрішніх резервів творчого потенціалу. Це і є **чинники**, які можуть впливати на соціальну творчість.

На наш погляд, соціальна творчість в сучасних умовах може бути реалізована, бо повинна базуватися на таких **принципах**:

- 1) інтереси та цілі особистості і суспільства повинні співпадати;
- 2) у стосунках між владою та соціумом необхідна прозорість;
- 3) повинна бути послідовність у прийнятті рішень з боку влади.

Перспективи подальших наукових досліджень:

- ✓ визначити напрямки реалізації соціальної творчості в інформаційному суспільстві;
- ✓ проаналізувати роль соціальної творчості в контексті національної ідеї;
- ✓ спрогнозувати наслідки впливу глобалізації на соціальну творчість особистості.

Джерела

1. Вандышев В.Н. Евроинтеграция: восход или закат Европы? // Матеріали Міжнародної науково – теоретичної конференції. – Наукове видання. – Суми: Вид – во СумДУ, 2005. – С. 3 - 4.

2. Воронкова В.Г. Ідея Європейського дому. // Матеріали Міжнародної науково – теоретичної конференції. – Наукове видання. – Суми: Вид – во СумДУ, 2005. – С. 5 – 8.

3. Фареник С.А. Соціальні експерименти: сутнісні характеристики і типологія. // Культурологічний вісник, 2000, вип. 6. – С.106 – 112.

4. Таран В.О. Деякі аспекти проблеми формування державницької ідеології на перехідному етапі розвитку українського суспільства. // Культурологічний вісник, 2000, вип. 6. – С.83 – 88.
5. Воловик В.І. Суспільне життя : взаємодія вітального і системного начал.// Культурологічний вісник, 2000, вип. 6. – С.129 – 132.
6. Таран В.О. Ідеологія перехідного суспільства: (соціально – філософський аналіз ідеологічного процесу в пострадянській Україні) – Запоріжжя: ЗЮІ МВС України, 2000. – 316 с.
7. Жадько В.А. Українська свідомість на зламі тисячоліть. // Культурологічний вісник, 2000, вип. 6. – С.66 – 70.
8. Бех В.П. Концепція соціального організму : проблемне поле сучасної соціології. // Культурологічний вісник, 2000, вип. 6. – С.56 – 65.
9. Філософський словник / За ред. В. І. Шинкарука, 2 вид., перероб. і доп. – К. : Голов. ред. УРЕ, 1986. – 800 с.
10. Філософський енциклопедичний словник. – К. : Абрис. 2002 – 742 с.
11. Философский энциклопедический словарь. – М. : ИНФРА – 2003. – 576 с.
12. Воловик В.І. Методологія соціального пізнання: традиції і новаторство. // Матеріали Всеукраїнської науково – теоретичної конференції 25 травня 2005 року. – «Просвіта», - Запоріжжя.- 2005. – С. 23 – 28.
13. Спиркин А.Г. Основы философии : Учебное пособие для вузов. – М. : Политиздат., 1987. – 590 с.
14. Степаненко І. В. Духовність і життєва компетентність. // Філософська думка – 2005, № 6, С. 40 – 55.
15. Воронкова В.Г. Роль держави в суспільстві, що змінюється, та її вплив на становлення сталого розвитку. // Гуманітарний вісник. – 2006. – вип. 26. – С. 16 – 29.
16. Андрущенко В.П. Історія соціальної філософії (Західноєвропейський контекст).- К. : Тандем, 2000. – 406 с.
17. Бех В. П. Генезис соціального організму країни: Монографія. – 2 – е вид., доп. – Запоріжжя: Просвіта, 2000. – 288 с.
18. Біляцький С. Сучасні схеми облаштування світу. // Наука і суспільство. - 2006. - № 5/6. – С. 2 – 6.
19. Біляцький С. Під ковдрою демократії. //Наука і суспільство. – 2006. - № ¾. – С. 5 – 14.
20. Степаненко В. Українське громадянське суспільство “Помаранчева” стадія становлення. // Віче. – 2005. - № 2. – С. 49 – 55.
21. Степаненко І.В. Духовність і життєва компетентність. // Філософська думка. – 2005. - № 6. – С. 40 – 55.

Стаття надійшла 27.09.2006 р.